

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה (ו, ה - ו), על דור המבול שמחשבות ליבו רעות, ועל הקב"ה שהתעצב אל ליבו מחמת מעשיהם: "וַיֵּרָא יְקֹנָק כִּי רָבָה רַעַת הָאָדָם בְּאָרְצוֹ וְכָל-יֶצֶר מַחְשַׁבְתּוֹ לָבוֹ רָק רַע כָּל-הַיּוֹם. וַיִּנָּחֵם יְקֹנָק... וַיִּתְעַצֵּב אֶל-לְבָבוֹ". מדברי הפסוק משמע שהקב"ה הופתע ממעשי אדם, וכיוון שההבנה המקובלת שהקב"ה יודע את כל העתיד, דנו המפרשים כיצד ייתכן שהופתע:

א. **המדרש** (בראשית רבה שם) הציע השוואה ללידת תינוק, שלמרות ויודעים שאותו תינוק עתיד למות שיזדקן ויבכו על מותו, כרגע שמחים. באותה מידה הקב"ה שמח בבריאת העולם, והצטער בקלקולו, לא בגלל שלא ידע שכך יהיה, אלא כיוון שהגיע העת, הצטער על כך. ב. **אור החיים** (שם) צעד בכיוון שונה, וסבר שעל אף שהקב"ה יכול היה לדעת את העתיד, הוא בחר להעלים מעצמו את הדברים הרעים העתידים לקרות, ולכן נעצב ממעשי הרשעים. ראייה הביא לפירושו מהפסוק אותו אמר בלעם "לֹא-הֵבִיט אֵינִי בְּעֵינָי וְלֹא-רָאָה עֵמָל בְּיִשְׂרָאֵל", שלשיטתו מתפרש שהקב"ה לא רואה און ביעקב, שכן הוא לא יודע מכך מראש:

"כשירצה האדון, מה שאין כח באנוש לעשות זאת, שתגיע אליו הידיעה ולא ידענה, והוא שרמז רמב"ם באומרו ואין דעתו של אדם יכולה להשיג וכו'... והוא שאמר הכתוב (במדבר, כג) לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל, הנך רואה כשירצה ה' שלא לדעת יושלל הידיעה הגם שהידיעה ישנה מעצמה... ואחרי הודיע א-להים אותנו את זה, אין תמיהה באומרו וינחם ה' וגו', כי נחמתי, כי הוא עצמו שלל ידיעה זו ממנו."

בעקבות התורה הכותבת על יצר לב האדם, ועל 'ליבו' של הקב"ה, נעסוק השבוע בשאלה, כיצד ניתן להכשיר לב לאכילה, מוצר שבניגוד לשאר הבשרים, נמכר כשאינו מוכשר לאכילה. נראה קודם כל את הדין המיוחד שיש בדם הלב, לעומת דם הנמצא בשאר האיברים, דבר המצריך קריעה לפני בישולו. עוד נעסוק בשאלה, מה הדין כאשר שכחו לקרוע את הלב לפני הבישול והצלייה, וכיצד יש לחשב 'פי' שישים' במקרים מעין אלו. כמו כן נראה, מדוע רבים מהאשכנזים נוהגים רק לצלות את הלב, ולא לבשלו.

דם הלב

הגמרא במסכת כריתות (כב ע"א) כותבת, שיש חילוק בין דם הנמצא בלב, לבין דם הנמצא בשאר איברי הבהמה או העוף. האוכל דם הנמצא בשאר האיברים, עובר על אכילתו בלאו בלבד. גם בלב יש דם האיברים שעוברים על אכילתו לאו, אך זה רק דם הנמצא בבשר הלב, דם הכנוס בתוך חדרי הלב, כיוון שהוא דם הנפש, חייבים על אכילתו כרת. בדומה לכך כותבת הגמרא, שהרוצה לצלות עוף שלם, צריך לקרוע קודם את הוורידים, שכן בשעת השחיטה דם הנפש זורם בוורידים אלו.

מעבר לכך שההבדל בין הדמים משליך על רמת האיסור, ישנה השלכה מעשית, עד כמה חובה להשתדל להוציא דמים אלו. בדם הנמצא בשאר האיברים, יש חובה להוציאו (באמצעות מליחה וכו') רק כאשר כבר פרש מאבריה, אך כל עוד הוא נשאר במקומו הטבעי, אין חובה להוציאו¹. דם הנמצא בלב, חובה להוציאו בכל עניין. משום כך כותבת המשנה במסכת חולין (קט ע"א), שיש לקרוע את הלב לפני בישולו, ואפילו צלייה לא תועיל להוציאו ללא קריעה, למרות שפעמים רבות צלייה פוטרת ממליחת הבשר.

לב שייע

במקרה בו בישלו בשר ללא מליחה, את הנעשה אין להשיב, ובמקרים רבים הבשר ייאסר. לעומת זאת, כאשר בישלו את הלב ללא קריעה (אך עם מליחה), למרות שכאמור דמו בכרת, כותבת הגמרא (חולין שם, ע"ב) שניתן לקרוע לאחר מכן, שכן כפי שכותבת הגמרא במסכת פסחים (עד ע"ב) בשר הלב שייע, דהיינו חלק ואינו בולע. נחלקו הראשונים, האם דבריה נפסקו להלכה:

א. **רבינו תם** (פסחים שם, ד"ה שאני) סבר שאין הלכה כאותה מיעוט, ולא פוסקים כמאן דאמר שהלב חלק ואינו בולע, ולכן לב שבושל ללא קריעה בולע מדמו ונאסר. עם זאת, כאשר צלו את הלב ללא קריעה, הלב אינו נאסר, וניתן לקרוע לאחר הצלייה, שכן הצלייה מוציאה את הדם מהלב, ולאחר הקריעה דם זה נשפך החוצה. לטענתו, הגמרא כותבת שלב שבישלו אינו נאסר שכן הוא חלק, בעקבות קושיה בתחילת הסוגיה, אך למסקנה אין צורך בתירוץ זה והוא נדחה. ובלשון **הב"ח** (יו"ד עב, ג) שסיכם את דבריו:

"אבל התוספות בשם רבינו תם, דהאי שינויא קאי למאי דסלקא אדעתין, דלא אמרינן בצלי כבולעו כך פולטו, והא דקורעו לאחר בישולו הוה מטעמא דשאני לב דשיע ולא בלע... אבל למאי דקיימין לו דאמרינן בצלי כבולעו כך פולטו, הא דקורעו לאחר בישולו בצלי קאמר, דצלי נמי קרי בישול, ושרי לקרעו אחר צלייתו משום דכבולעו כך פולטו והדם נופל לחוץ, והוא הדין במליחה, אבל בבישול ממש אף הלב אסור, משום דלא אמרינן דשיע ולא בלע."

ב. **הרמב"ם** (מאכלות אסורות ו, ו) חלק וסבר, שאכן אומרים בלב שהוא חלק ואינו בולע, ולכן לב שבישלו ללא קריעה (אך כאמור עם מליחה), ניתן לקרעו לאחר הבישול ולאוכלו. עם זאת, וודאי שגם לשיטתו, במקרה בו בישלו לב זה עם בשר נוסף, אותו בשר נאסר, שכן גם אם הלב אינו בולע את הדם אותו הוא פולט, הבשר שהתבשל עימו בוודאי בולע, ונאסר מחמת כך.

ג. **שערי דורא** (ס' כח) בגישה המחמירה ביותר, אמנם סבר כרבינו תם, שרק כאשר צלו לב ללא קריעה ניתן לקרעו לאחר הבישול, אך הוסיף וכתב שמשום כך גזרו שכלל לא לבשל לבבות, שמא ישכחו לקרוע את הלב לפני הבישול. בדומה לכך יש שסברו, שאמנם ניתן לבשל את הלב, אך גזרו לא לבשלו עם בשר, מאותה הסיבה, שמא ישכחו לקרעו, והבשר יבלע מדם הלב (כפי שהעיר הב"ח (יו"ד עב) לא מדובר בגזירה ממש כגזירת התלמוד, אלא שכן נהגו העולם במקומו).

¹ כיוון שלא ניתן לראות דם שפרש בתוך איברי הבהמה, כיוון שלא יצא ממנה, פעמים רבות נחלקו הפוסקים האם במקרה זה פרש חלק מדם האיברים, או לא פרש. לדוגמא, **הרא"ש** (חולין ח, מה) מביא מחלוקת, האם במקרה בו בישלו בשר בלי מליחה, הדם שנשאר בבהמה נחשב כדם האיברים שלא פרש, וממילא החתיכה מותרת באכילה אם יש פי' שישים היתר מהדם שנפלט (וכפי שפסק השולחן ערוך), או שנשאר דם שפרש בתוך איברי הבהמה, ולכן החתיכה נאסרת באכילה (וכן פסק הרמ"א, שהקל רק בערב שבת) (דוגמא נוספת ברא"ש ח, מט ועוד).

א. **השולחן ערוך** (יו"ד עב, ב) פסק כדעת רבינו תם, שמותר לבשל לב אם מולחים וקורעים אותו קודם הבישול, וודאי שמותר לצלותו, אך במקרה בו שכחו לקורעו, רק אם צלו אותו ניתן לקורעו אחר כך, ולא אם בישלו אותו. ב. **הרמ"א** (שם) חלק ופסק כדעת השערי דורא, שמחשש שמא יבשלו לב ללא קריעה, גזרו שניתן לבשלו רק אם צולים אותו קודם לכן. כך פסק גם **הב"ח** (שם, ה), שהוסיף שבדיעבד במקרה בו בישלו את הלב קודם צלייה, בוודאי שאין לאוסרו מחמת כך².

יש להוסיף, שלמרות שפעמים רבות פוסקי אשכנז החמירו כדברי הרמ"א בענייני איסור והיתר (לדוגמא ביחס להכנת כבד), במקרה זה רבים נטו משיטתו, ופסקו שניתן לבשל לבבות לכתחילה, וכדעת השולחן ערוך, וכפי שמעיד הרמ"א בעצמו (דרכי משה שם) שרבים במקומו נוהגים. כך לדוגמא פסק **המהרש"ל** (י"ם של שלמה כח, יא), וכן פסקו גם **הט"ז** (שם, א) ו**ערוך השולחן** (שם, א).

מתי הלב נאסר

כאמור, במקרה בו לא הכשירו את הלב כראוי, ובישלו או צלו אותו עם בשר נוסף, דם מהלב נפלט ונבלע באותו הבשר. אמנם, במקרה בו יש בבשר פי שישים כנגד דם הלב, אותו בשר מותר, כפי שבשאר מקרים בהם יש פי שישים היתר כנגד האיסור, מותר לאוכלו. נחלקו הראשונים כיצד לחשב כמה דם נפלט מהלב אל החתיכה שבושלה עימו:

א. **בשערי דורא** (איסור והיתר י, כח) כתב, שלמרות שבדרך כלל כאשר מבשלים או מולחים חתיכה עם דם יחד עם חתיכה אחרת, מסתכלים על החתיכה עם הדם כאילו כולה מלאה דם, והיא פלטה את כל דמה לעבר החתיכה אחרת (ולכן צריך פי שישים בחתיכה זו כנגד כל החתיכה השניה), כאשר מדובר בלב שלא נקרע ונמלח, הדין שונה, ורק הדם הכנוס בלב, נפלט, ולא דם הבלוע בבשר.

בטעם החילוק נימק, שהסיבה שבדרך כלל קובעים שכל החתיכה מלאה דם וכולו נפלט, היא מחמת כך שלא יודעים לשער כמה דם נפלט מאותה חתיכה (כך דעת רוב הראשונים וכך להלכה, ובניגוד לראב"ד שסובר שניתן לשער כמה נפלט). הלב לעומת זאת, כשם שבשרו חלק ולא בולע, כך הוא לא פולט את הדם הנמצא בבשרו, ורק הדם הכנוס בלב נפלט, ולכן יש לשער כנגדו. ובלשונו:

"וראב"ן כתב, לב עוף שנתבשל בלא קריעה, אם הוא דבוק בעוף העוף מבטל דם שבלב. שהלב אינו בולע כלל מן הדם אשר בחללו, ואינה נעשית נבילה לאסור עצמה, דשיע הוא מבפנים ומבחוץ ואינו בולע מהדם שבחללו, וגם אינו פולט מדם הנבלע בבשרו. ואפילו לב בהמה שנתבשל עם הדם שבבשרו ושבחללו, אין משערין הלב עצמו באיסור, אלא הדם שבחללו משערין ומבטלין בס' עם קיפה ורובט."

ב. **הטור** (יו"ד עב) חלק וסבר, שגם כאן יש לשער כאילו כל הדם הנמצא בלב נפלט ונבלע בחתיכה השנייה, וכפי שמשערים בשאר חתיכות מחמת שלא יודעים כמה נפלט מהם, וכן פסק **השולחן ערוך** (שם, ב) על פי הבנת **הש"ך** (שם, ה). ונימקו, שלמרות שהלב אינו בולע דם בגלל חלקקותו, בכל זאת אין זה מונע ממנו לפלוט דם במהלך בישולו. עם זאת הראשונים כתבו, שכאשר מבשלים תרנגולת שלמה עם ליבה, יש בתרנגולת פי שישים מהדם הנמצא בלב, ולכן היא מותרת (ודנו מה הדין כאשר הורידו חלק מאיבריה).

ג. **הב"ח** (שם) הביא שיש המפרשים שלמעשה אין מחלוקת בין השערי דורא לבין הטור, וכל אחד מדבר על מקרה שונה. הטור דיבר במקרה בו בישלו את הלב ללא מליחה, ולכן תולים שכל הדם הנמצא בלב נפלט ממנו, ואילו השערי דורא דיבר כאשר כבר מלחו את הלב, אז הדם הנמצא בבשר הלב יצא בעקבות המליחה, ורק דם הכנוס בלב נשאר בו, שממנו קל לשער כמה נשאר ונפלט. רוב האחרונים לא קיבלו פירוש זה, אך יש שסמכו עליו בהפסד גדול, וכפי שכתב **ערוך השולחן** (שם, ז):

"דהנה זהו ודאי אם לא נמלח הלב כלל, פשיטא דצריך שישים נגד כל הלב, ולא גרע משאר בשר שלא נמלח. אמנם אם נמלח הלב שכל דם שבבשר הלב יצא על ידי מליחה ולא נשאר רק הדם בעין הכנוס בחללו, בזה יש אומרים שאין צריך שישים נגד כל הלב אלא נגד הדם שבחלל, דזה קל לשער כמה מחזיק החלל... ויש אומרים דאפילו בנמלח צריך ס' נגד כל הלב, מפני שגם בזה אי אפשר לשער... ונראה לי שבהפסד מרובה יש לסמוך אדיעה ראשונה."

איסור דבוק

כאמור, במקרה בו יש בתרנגולת פי שישים כנגד דם הלב, התרנגולת מותרת באכילה. מה הדין כאשר אין בתרנגולת פי שישים, אך היא מתבשלת בתבשיל שיחד עימו יש פי שישים? **השולחן ערוך** (יו"ד עב, ג) בעקבות **הרשב"א** סבר, שבמקרה זה כל התבשיל מצטרף לבטל את דם הלב. ואילו **הרמ"א** (שם) בעקבות **האיסור והיתר** חלק וסבר, שאם הלב 'דבוק' לבשר תרנגולת, קודם כל התרנגולת נאסרת מחמת הדם, ורק אז אחר כך מתערבת בתבשיל, ולכן יש לחשב האם יש שישים בתרנגולת כנגד כל התבשיל. מדוע שהתרנגולת תאסר ולא תחשב עם חלק מהתבשיל? **הש"ך** (שם, ח) כתב, שכיוון שהלב דבוק אליה, היא ממחרת לבלוע מהאיסור קודם שנפלט לשאר הקדרה, ונאסר מיד קודם שנתבטל האיסור בשאר התבשיל. **הדרכי משה** (שם) העלה אפשרות נוספת, שייתכן שהיה מצב בו במהלך הבישול התרנגולת שהתה בנפרד משאר התבשיל, נאסרה, ורק אחר כך התערבה בו.

כפי שכתבו האחרונים, נפקא מינה בין הטעמים תהיה כאשר האיסור שנבלע בתרנגולת הוא איסור דרבנן. לפי דעת הש"ך, גם במקרה זה התרנגולת נאסרת, כמו באיסור דאורייתא. לעומת זאת לפי הדרכי משה, כיוון שיש רק ספק האם התרנגולת שהתה בנפרד, יש להחמיר רק כאשר האיסור מדאורייתא, שכן ספק דאורייתא לחומרא, אך לא במקרה בו האיסור מדרבנן.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו...

² יש להוסיף, שישנן חומרות נוספות שנהגו בני אשכנז ולא נהגו בני ספרד, אך הן אינן ייחודיות דווקא לצליית לבבות, אלא רלוונטיות בכל צלייה שהיא (כבד, עוף וכו'). לדוגמא, האשכנזים בעקבות שיטת רש"י, נוהגים גם לפני צלייה למלוח מעט את הבשר (אם כי ערוך השולחן כתב שמליחה זו אינה מעיקר הדיון). בנוסף, לאחר הצלייה נוהגים לטטוף את הבשר הנצלה (ועיין עוד בדף לפרשת תצווה שנה ו').

³ מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף? מוזמן במייל: tora2338@gmail.com או בערוץ הוואטסאפ 'הלכה בפרשה'.